

नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन

अंक-३४, माघ २०६८

वर्तमान अवस्थाको समिक्षा

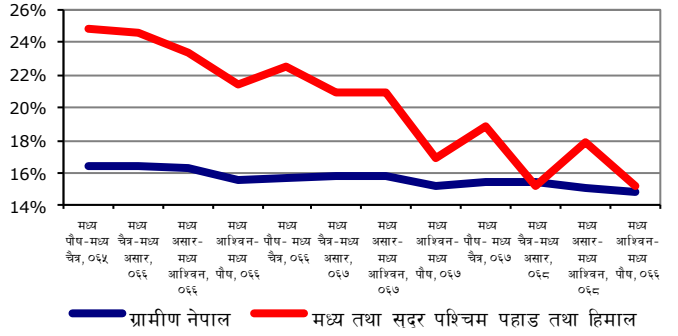
यस अंकले मध्य असोज- मध्य पुष २०६८ सम्मको अनुगमन अवधिलाई समेट्दछ, जुन मुख्य वर्षे वाली धान, मकै र कोदो भित्र्याउने समय हो । देशभर समग्र खाद्य सुरक्षा अवस्था राम्रो भएको रिपोर्ट छ, यो अनुगमन अवधि सन् २००६ को मध्यमा IPC मा आधारित खाद्य सुरक्षा चरण वर्गिकरण प्रणाली पहिलो पटक अवलम्बन गरिए यताको सबैभन्दा राम्रो अवधिको रूपमा मानिएको छ । खाद्य सुरक्षा अवस्थामा आएको यस्तो मौसमी सुधार मुख्यतः २०६७/६८ मा भएको हिउँदे र यस वर्ष (२०६८/६९) को वर्षे वालीको राम्रो उत्पादन, नगदे वाली, विप्रेषण र पशुजन्य उत्पादनको बेचबिखनबाट भएको आमदानी, र गरिबी निवारण कोष, विश्व खाद्य कार्यक्रम, FINNIDA-RVWRMP, RRRSDP, DRILP र RAP जस्त संघसंस्थाहरु र नेपाल सरकार द्वारा सञ्चालित कार्यक्रमहरुबाट श्रृजित ज्यालादारी रोजगारीका कारणले भएको हो ।

कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, विश्व खाद्य कार्यक्रम र खाद्य तथा कृषि संगठनको संयुक्त वाली अध्ययनले २०६८/६९ मा वर्षे वालीको समग्र उत्पादन १०.८ प्रतिशतका दरले वृद्धि भई गत वर्षको ६८ लाख ४० हजार मेटको तुलनामा यस पटक ७५ लाख ८० हजार मेट उत्पादन भएको पुष्टि गरेको छ । धान र मकैको उत्पादन क्रमशः १३.७ प्रतिशत र ५.४ प्रतिशतका दरले वृद्धि भई हाल सम्म कै अभिलेखमा सबै भन्दा बढी अर्थात ५० लाख ७० हजार मेट र २१ लाख ८० हजार मेट उत्पादन भयो । यो उल्लेख्य उत्पादन मुख्यत वाली लगाउने देखि हुर्कने समय सम्म परेको पर्याप्त वर्षा, उन्नत वीउहरुको बढ्दो प्रयोग, मलखादको उपलब्धता र प्रयोग, साथै बाढी तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोपका कारण वाली नोक्सानी कम भएकोले गर्दा भएको हो (कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय/विश्व खाद्य कार्यक्रम/खाद्य तथा कृषि संगठन, वालीनालीको अवस्था जानकारी, २०६८ पुष) ।

NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जालहरुले ७२ जिल्लाबाट (काठमाडौं उपत्यका वाहेक) पठाएको प्रतिवेदन अनुसार खाद्य सुरक्षाको अवस्था सामान्य रहेको रिपोर्ट छ । यी ७२ जिल्लाका कूल ३,८४६ गाविस/नगरपालिकाहरु मध्ये बैतडी, मुगु, जाजरकोट, दैलेख, र सुनसरी जिल्लाका जम्मा ३७ (०.९६ प्रतिशत) गाविसहरु मध्यमस्तरीय खाद्य असुरक्षित अवस्था (चरण २) मा रहेका र बाँकी सम्पूर्ण स्थानहरु सामान्यतया खाद्य सुरक्षित (चरण १) अवस्थामा रहेका छन् । स्थानीय प्राकृतिक प्रकोपहरुका कारण केही क्षेत्रहरुमा वर्षे वाली नोक्सानी भएतापनि कर्णाली र सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुका जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जालहरुले ती क्षेत्रको खाद्य सुरक्षा अवस्था स्थिर रहेको रिपोर्ट गरे का छन् । विशेष गरी ज्यालादारी रोजगारीका अवसरहरु, विप्रेषण र नगदे वाली, गैर काष्ठ वन पैदावार, पशुजन्य उत्पादनहरुको बेचबिखनबाट आमदानी भएको हुनाले प्रभावित मानिसहरुलाई खाद्यान्नका लागि बजारमा पहुँच भयो । विश्व खाद्य कार्यक्रमको कामका लागि खाद्यान्न अन्तर्गत बाँकी खाद्यान्नको भुक्तानी र नेपाल खाद्य संस्थान मार्फत उपलब्ध सुपथ मूल्यको खाद्यान्नेले समेत मौसमी रूपमा खाद्य सुरक्षा अवस्था सुधारमा सहयोग पुऱ्यायो ।

समयमा नै परेको वर्षा/हिमपातका कारण गहुँ र जौ जस्ता हिउँदे वालीहरु राम्ररी हुर्कीरहेका छन् । अतः माघ-फागुन अवधिमा कुनै पनि किसिमका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरु नभएमा सामान्य उत्पादन हुने अनुमान छ ।

चित्र १. खाद्य असुरक्षित जनसंख्या प्रतिशत*

खाद्य सुरक्षा अवस्था संक्षेपमा

खाद्य सुरक्षा समूह (Cluster)	हालको	अघिल्लो अवधिबाट	३ महिनाको	६ महिनाको
१. कर्णाली	●	→	↓	↑
२. सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु	●	→	↓	↑
३. राप्ति-भेरी पहाडी जिल्लाहरु	●	→	→	→
४. पश्चिमी तराई	●	→	→	→
५. मध्य र पूर्वी तराई	●	→	→	→
६. पश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु	●	→	→	→
७. मध्य पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु	●	→	→	→
८. पूर्वी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु	●	→	→	→
खाद्य असुरक्षित जनसंख्या	३३, ३०,०००	→	→	→

वर्षे वालीको राम्रो उत्पादन, गैर काष्ठ वन पैदावार (यासंगुम्बा, कटुकी, भुल्ले, रातो च्याउ), नगदे वाली (अलैची, अदुवा, फलफुल) को बेचबिखन र विकासका कार्यक्रमहरु मार्फत उपलब्ध ज्यालादारी रोजगारीका अवसरहरुले देशभर मौसमी रूपमा खाद्य सुरक्षा अवस्थामा सुधार ल्याउनमा योगदान पुऱ्याएको छ । यद्यपि, कर्णालीका अधिकांश भाग र सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुमा तत्काल कुनै वाली नभित्र्याइने र हिमपातका कारण बजार आपूर्तिमा बाधा आउन सक्ने हुनाले घरधुरी र बजारको खाद्य सँचितीमा कमी आई आउँदो अनुगमन अवधिमा खाद्य सुरक्षा अवस्था विग्रने अनुमान छ । देशका बाँकी भागहरुमा खाद्य सुरक्षा अवस्था यथावत रहने अनुमान छ । हिउँदे वालीहरु राम्ररी हुर्कीरहेको र यस्तै अवस्था कायम रहेमा सामान्य उत्पादन हुने अनुमान छ ।

वर्गिकरण पद्धति वर्गिकरण सम्बन्धि विस्तृत जानकारीकालागि पृष्ठ ३ मा हेर्न सकिनेछ ।

- सामान्य खाद्य सुरक्षित अवस्था
- उच्चतम खाद्य असुरक्षित अवस्था
- मानवीय आपतकालीन/भोकमरीको अवस्था
- मध्यमस्तरीय खाद्य असुरक्षित अवस्था
- गम्भीर खाद्य असुरक्षित अवस्था

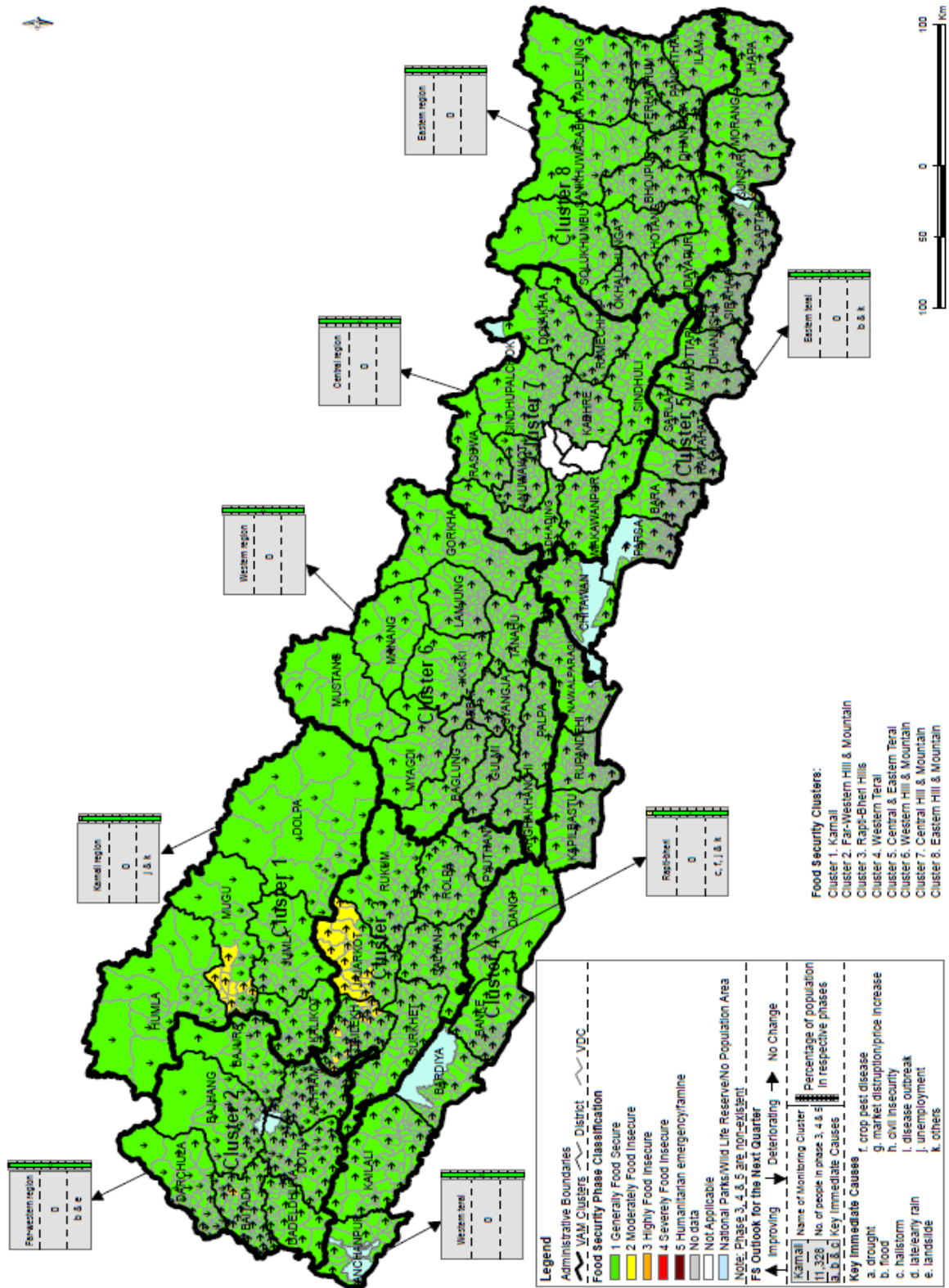
नेपालमा खाद्य सुरक्षाको स्थिति

मध्य असोज-मध्य पुष, २०६८

नेपाल खाद्य सुरक्षा अनुगमन प्रणाली
Nepal Khadya Surakshya Anugaman Pranali (NeKSAP)
Nepal Food Security Monitoring System

निम्न संस्थाहरु द्वारा संयुक्त रूपमा प्रकाशित
कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय: खाद्य सुरक्षा अनुगमन इकाई
विश्व खाद्य कार्यक्रम: खाद्य सुरक्षा अनुगमन तथा विश्लेषण इकाई

A3 size को राष्ट्रिय स्तरमा खाद्य सुरक्षा नक्सा NeKSAP को निम्न गुगल साइटको विद्युतीय ठेगानामा

उपलब्ध गराइएको छ; <http://sites.google.com/site/nefoodsec/home/food-security-phase-classification-maps>

नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन, अंक-३४

राष्ट्रिय रूपमा खाद्य सुरक्षा स्थिति

नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन, अंक-३४

उच्चतम् तथा गम्भिर खाद्य असुरक्षित जनसंख्या

उच्चतम् तथा गम्भिर खाद्य असुरक्षित जनसंख्या

विश्व खाद्य कार्यक्रमको अनुमान अनुसार देशभर उच्च तथा गम्भिर खाद्य असुरक्षाबाट पिडीत मानिसहरूको संख्या ३३ लाख ३० हजार* (देशको कुल ग्रामीण जनसंख्याको १४.८ प्रतिशत) रहेको छ, जस मध्ये ४ लाख १० हजार मानिसहरू मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरूमा बसोबास गर्दछन् । मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरूमा खाद्य असुरक्षित मानिसहरूको संख्या २.७ प्रतिशतका दरले घटेर गत अनुगमन अवधिको १७.९ प्रतिशतको तुलनामा हाल १५.२ प्रतिशतमा झरेको छ । वर्षे वालीको राम्रो उत्पादन, नेपाल सरकार र अन्य संघसंस्थाहरू (गरिवी निवारण कोष, विश्व खाद्य कार्यक्रम, FINNIDA-RVWRMP, RRRSDP, DRILP र RAP) मार्फत प्राप्त ज्यालादारी रोजगारीका अवसरहरू, विप्रेषण; नगदे वाली, गैर काष्ठ वन पैदावार, पशुजन्य उत्पादनको बेचबिखन; र नेपाल खाद्य संस्थानद्वारा खाद्य आपूर्ति भएको हुनाले खाद्य सुरक्षाको अवस्थामा यो मौसमी सुधार भएको हो । यस अनुगमन अवधिमा उच्च तथा गम्भिर खाद्य असुरक्षा (चरण ३ र चरण ४) मा कुनै पनि गाविसहरू परेका छैनन् ।

नगदे वाली र गैर काष्ठ वन पैदावार

देशका विभिन्न भागहरूमा नगदे वाली र गैर काष्ठ वन पैदावारले खाद्य सुरक्षा अवस्था सुनिश्चित गर्न उल्लेख्य भूमिका खेल्दछ: पूर्वाञ्चल, मध्यमाञ्चल, पश्चिमाञ्चल र मध्य पश्चिमाञ्चल (राप्ति-भेरी) क्षेत्रमा तरकारी, अदुवा, अलैंची, र सुन्तला जस्ता नगदे वालीहरू र पशुजन्य उत्पादनहरू आम्दानीका विशेष स्रोतहरू हुन् भने कर्णाली र सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरूमा पशुजन्य उत्पादन र गैर काष्ठ वन पैदावार मुख्य आम्दानीका स्रोतहरू हुन् ।

नगदे वाली र पशुजन्य उत्पादनहरू:

NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जालको प्रतिवेदन अनुसार, मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरूमा गत अनुगमन अवधिमा करीब ५० प्रतिशत घरधुरीहरूले अमिलो जातका फलफुल, अदुवा, पशुजन्य उत्पादन (दुग्धजन्य उत्पादन सहित), मह, र तरकारीहरूबाट प्रति घरधुरी रु. १० हजार देखि रु. ३५ हजार सम्म आम्दानी गरे ।

सल्यान जिल्लामा मात्र अदुवा बेचबिखनबाट रु. ९ करोड २४ लाख ८ हजार आम्दानी भयो । यसैगरी पाल्पामा घरधुरीहरूले तरकारी, अदुवा, सुन्तला र मह बेचबिखनबाट प्रति घरधुरी रु. ७ हजार देखि रु. १५ हजार पाँचसयसम्म आम्दानी गरे ।

धादिङ, चितवन, गोरखा, सिन्धुली, र रामेछाप जिल्लाका मानिसहरूको जीविकोपार्जनमा अमिलो जातका फलफुल विशेष गरी सुन्तलाको उत्पादनले ठूलो भूमिका खेलेको छ । जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जालको प्रतिवेदन अनुसार, धादिङमा करीब ९,५०० मेट सुन्तला उत्पादन भयो भने चितवनमा (विशेष गरी दाह्रेचोक र चण्डिभञ्ज्याङ्ग गाविसमा) करीब १,८०० मेट सुन्तला उत्पादन भयो । सिन्धुलीका कृषकहरूले सुन्तला र जुनारको बेचबिखनबाट करीब रु. २६ करोड ६९ लाख रकम आम्दानी गरे जुन गत वर्षको भन्दा २५ प्रतिशतले बढी हो । यसैगरी, रामेछापमा करीब रु १५ करोड बराबरको जुनार उत्पादन भयो । म्याग्दी, पर्वत, बागलुङ्ग जिल्लाका ५० प्रतिशत भन्दा बढी घरधुरीहरूले सुन्तला र तरकारी बेचबिखनबाट प्रति घरधुरी रु. १० हजार देखि रु. १ लाख सम्म आम्दानी गरे ।

पूर्वी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाका कृषकहरू नगदे वालीको व्यवसायिक खेतीमा बढी दक्ष छन् । उनीहरूले चिया र अलैंचीका साथमा ठूलो मात्रामा तरकारी, अमिलो जातका फलफुल, र पशु/दुग्धजन्य उत्पादन जस्ता नगदे वालीको उत्पादन तथा बेचबिखन गर्दछन् । NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जाल पाँचथर, ताप्लेजुङ्ग र संखुवासभाको रिपोर्ट गरे अनुसार ती जिल्लाहरूमा सरदरमा क्रमशः १४०, २९० र ३५० मेट अलैंची उत्पादन भयो; उक्त उत्पादन बाट ती क्षेत्रका ६० प्रतिशत घरधुरीहरू लाभान्वित भए । तयसैगरी पूर्वी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाका करीब ५० प्रतिशत घरधुरीले अमिलो जातका फलफुल, तरकारी, दलहन एवं लोक्ता, अल्लो र अम्प्रसोको

बेचबिखन गरि प्रति घरधुरी रु ८ हजार देखि रु. ५० हजार सम्म आम्दानी गरे ।

गैर काष्ठ वन पैदावार:

उत्तर-पूर्वी बाजुरा (विछीया, रुगिन, बाँधु, वाई, जुकोट, साप्पटा, जगन्नाथ, गोत्री गाविस) का घरधुरीहरूले रातो च्याउको बेचबिखनबाट प्रति घरधुरी औसतमा रु. ७,५०० आम्दानी गरे ।

हुम्लामा अधिकांश घरधुरीहरू विभिन्न किसिमका गैर काष्ठ वन पैदावारहरू (कटुकी, भुल्ले/जटामसी, अतिस) को संकलन र बेचबिखनमा संलग्न भई औसतमा रु. ६,७०० देखि रु. १३,५०० सम्म आम्दानी गरे । जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जाल हुम्लाको प्रतिवेदन अनुसार, जिल्लामा मौसमी रूपमा खाद्य सुरक्षा अवस्था सुधारमा गैर काष्ठ वन पैदावारको उल्लेख्य भूमिका रह्यो ।

मध्य दार्चुलाका १७ गाविसहरूका ४,३०० घरधुरीहरूमा यार्सागुम्बाको बेचबिखनबाट भएको आम्दानीले ४ देखि ५ महिना सम्म खाद्य सुरक्षा अवस्थामा टेवा पुऱ्यायो (खाद्य सुरक्षा बुलेटिन अंक ३३) । घरधुरीहरूले सो आम्दानी खाद्यान्न खरीद गर्न र ऋण चुक्ता गर्नमा प्रयोग गरे ।

* खाद्य असुरक्षित जनसंख्याको अनुमान २००९ को प्रक्षेपित जनसंख्यामा आधारित छ । विश्व खाद्य कार्यक्रमद्वारा खाद्य असुरक्षित मानिसहरूको संख्या निकाल्न प्रयोग गरिएको विधि को विस्तृत जानकारीका लागि NeKSAP को निम्न विद्युतीय ठेगानामा हेर्न सकिनेछ:

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWVpbnxuZWZvb2RzZW58Z3g6M2M2NzA4NmRiM2ZiM2M3M3Q>

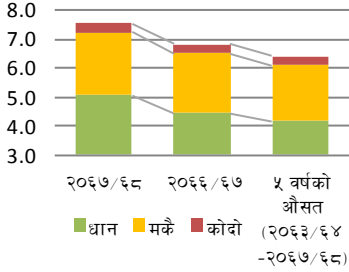
नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन, अंक-३४

खाद्य सुरक्षाका मुख्य पक्षहरू

बाली उत्पादन

आन्तरिक अवस्था

वर्षे बाली उत्पादन (२०६८/६९)

	लाख मेट	गत वर्षको तुलनामा परिवर्तन (%)
धान	५.७	१३.७०%
मकै	२.९	५.४०%
कोदो	३.२	४.१०%
कूल	७५.८	१०.८०%

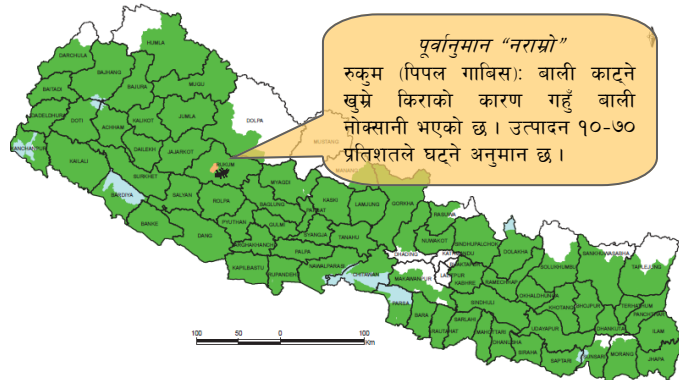
यस वर्षको वर्षे बाली हाल सम्मकै अभिलेखमा सबैभन्दा बढी अर्थात ७५ लाख ८० हजार मेट उत्पादन भएको छ जुन बाली लगाउने र हुर्कने अवस्थामा परेको पर्याप्त वर्षाका साथै मलखाद र उन्नत जातको बीउको बढ्दो प्रयोगले गर्दा भएको हो (कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय/विश्व खाद्य कार्यक्रम/खाद्य तथा कृषि संघठन, बालीनालीको अवस्था जानकारी, २०६८ पुष)।

अत्यधिक वर्षा, बाढी/पहिरो, असिनापात र बालीमा लाग्ने रोग, कीरा जस्ता स्थानीय प्राकृतिक प्रकोपका कारण केही साना क्षेत्रमा वर्षे बाली नोक्सानी भयो: धान बालीको हकमा जुम्लामा (अनुमानित सामान्य उत्पादनको तुलनामा २७% नोक्सानी), रुकुम (१५%), जाजरकोट (१३%), कालीकोट (२३%), गोरखा (२५%) र तनहुँ (२६%)। कास्कीको मध्य र दक्षिणी भेगका १४ गाविसहरूमा असिनापातका कारण भिन्चाउन तयारी अवस्थामा रहेको ४,२०० मेट धान बाली नोक्सानी भयो। त्यसैगरी कोदो बाली मुगुमा (कागुनो र चिनो जस्ता स्थानीय बाली सहित ४०%), जाजरकोट (१८%), जुम्ला (१५%), पर्वत (१०%), बझाङ (१०%), र रुकुम (७%) नोक्सानी भयो।

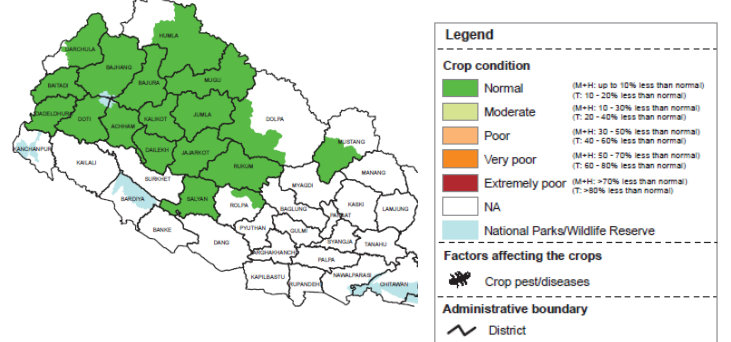
हिउँदे बाली २०६८/६९ (पूर्वानुमान)

मुख्य हिउँदे बाली, गहुँ र जौ, राम्ररी हुर्कीरहेको छ र देशभर उत्पादन पूर्वानुमान राम्रो छ (नक्सा २ र ३)। समयमा नै परेको पर्याप्त वर्षा र हिमपात (नक्सा ४) र पुष-माघ महिनामा परेको वर्षा/हिमपातले मुख्य योगदान पुऱ्यायो।

नक्सा २. गहुँ बालीको उत्पादन पूर्वानुमान (श्रोत: NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जाल)

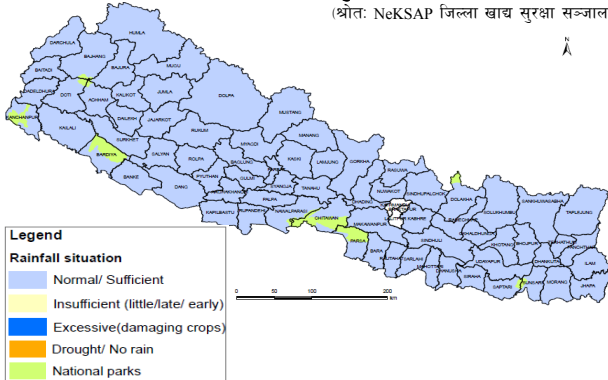

नक्सा ३. जौ बालीको उत्पादन पूर्वानुमान (श्रोत: NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जाल)

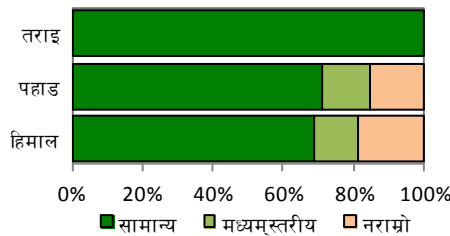

नक्सा ४. वर्षा: मध्य असोज-मध्य पुष २०६८

(श्रोत: NeKSAP जिल्ला खाद्य सुरक्षा सञ्जाल)

चित्र २. गहुँ बालीको उत्पादन पूर्वानुमान, भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा घरघुरीहरूको अवधारणा (श्रोत: NeKSAP घरघुरी सर्वेक्षण)

NeKSAP अन्तर्गत देशभर गरिएको घरघुरी सर्वेक्षणले उत्पादन पूर्वानुमान सकारात्मक भएको रिपोर्ट गरेका छन् (चित्र-२)।

क्षेत्रीय/अन्तराष्ट्रिय अवस्था

सन् २०११ सालको वर्षायामको धान र मोटा अन्नहरू (Coarse grains) भिन्चाउने कार्य सम्पन्न भइसकेको छ। खाद्य तथा कृषि संगठनले हालै गरेको प्रक्षेपण अनुसार भारतमा गत वर्षको तुलनामा यस वर्ष धानको उत्पादनमा ८.०४ प्रतिशतका दरले वृद्धि भई १५४.५ मिलियन मेट उत्पादन हुने अनुमान छ। यसैगरी, २०११ मा भारतको कूल अन्न उत्पादनमा ६.१ प्रतिशतले वृद्धि भई २८१.९ मिलियन मेट भएको छ।

धेरै एशियाली राष्ट्रहरू बाढी जस्ता स्थानीय प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूले प्रभावित भएतापनि खाद्य तथा कृषि संघठनले २०११ मा एशियामा धानको उत्पादन ३ प्रतिशतका दरले वृद्धि भई ४३५ मिलियन मेट उत्पादन हुने अनुमान गरेको छ। पाकिस्तानमा हुने उत्पादनले २०१० को बाढीको क्षतीलाई परिपूर्ती गर्ने अनुमान छ। यसै गरी, बांग्लादेश, चिन र भियतनाममा पनि उत्पादनमा वृद्धि हुने अनुमान छ।

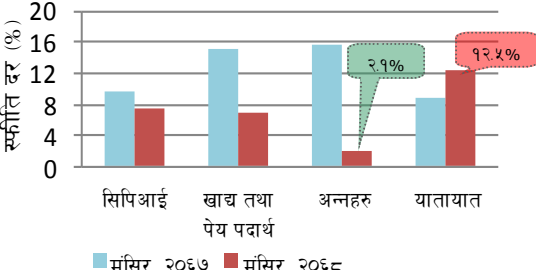

नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन, अंक-३४

खाद्य सुरक्षाका मुख्य पक्षहरु

बजारको अवस्था

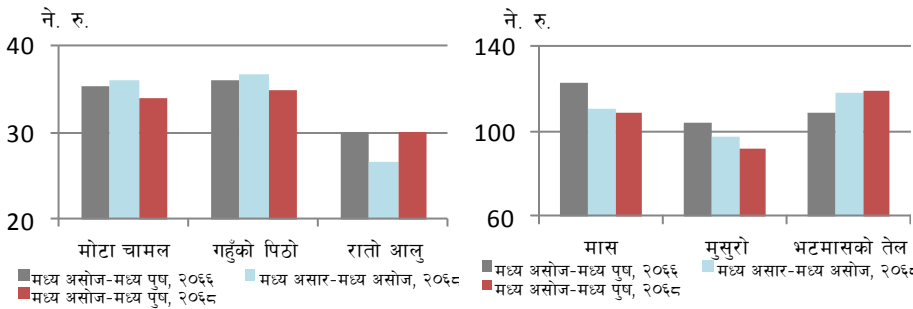
चित्र ३. मूल्य स्फीति प्रवृत्ति (trend) (श्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक)

उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कका अनुसार, वार्षिक मूल्य स्फीति घट्दो क्रममा रहेको छ, साथै गत वर्ष यही महिनाको तुलनामा खाद्य तथा पेय पदार्थको मूल्य सूचकाङ्कले समेत घट्दो प्रवृत्ति देखाएको छ। गत वर्ष यही समयको तुलनामा अपवादका रूपमा यातायात खर्चमा भएको १२.५ प्रतिशत वृद्धि बाहेक, समग्र मूल्य स्फीति मध्यमस्तरीय रहको छ।

देशभर राम्रो बाली उत्पादन र सापेक्षिक रूपमा यातायात सेवा निर्वाधरूपमा सुचारु भएको कारण गत वर्ष यही समयको तुलनामा २०६८ असोज-मंसिर अवधिमा मोटा चामल, गहुँको पिठो, मास र मुसुरो जस्ता मुख्य खाद्यबस्तुहरुको मूल्य हल्का रूपमा घट्यो। देशभर आपूर्ति अवस्था सामान्य रहेको रिपोर्ट छ।

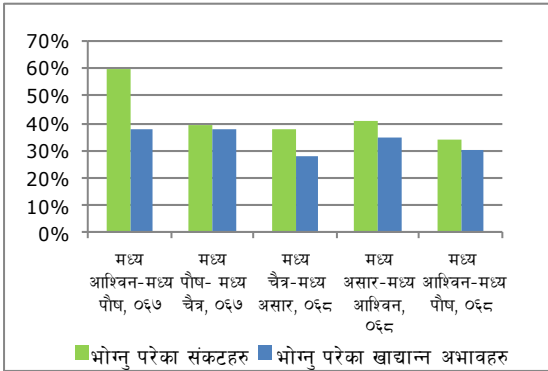
चित्र ४. मुख्य खाद्य बस्तुहरुको मूल्यको प्रवृत्ति (trend)

आउँदो अनुगमन अवधिमा विशेष गरी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाका खाद्यान्न अभाव भएका क्षेत्रहरुमा इन्धनको मूल्य वृद्धिका कारण खाद्यान्न मूल्य वृद्धि हुने अनुमान छ।

घरधुरीको खाद्य सुरक्षा अवस्था

चित्र ५. खाद्य सुरक्षा र संकट

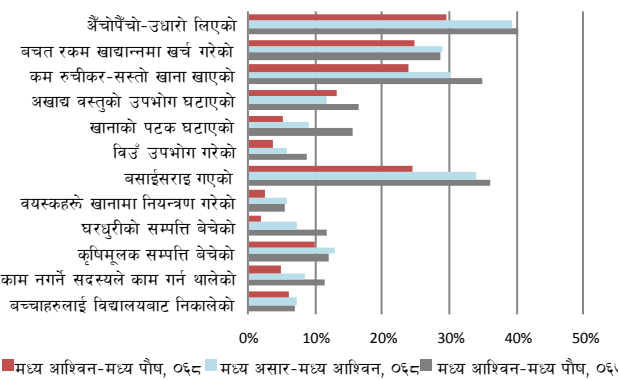

गत वर्ष यही समय र गत अनुगमन अवधिको तुलनामा यस पटक समग्रमा कम संख्यामा मात्र घरधुरीहरुले खाद्य संकटको मार खेप्नु पर्‍यो। यसले स्थिर खाद्य सुरक्षा अवस्थाको संकेत गरेको छ (चित्र ५)। खाद्य संकटको मारमा परेका (कुल घरधुरीको ३४ प्रतिशत) घरधुरीहरु मध्ये आधा जसोले अन्य संकटहरुको तुलनामा खाद्यान्न मूल्य वृद्धि बारम्बार भोग्नु परेको संकटको रूपमा उल्लेख गरेका थिए।

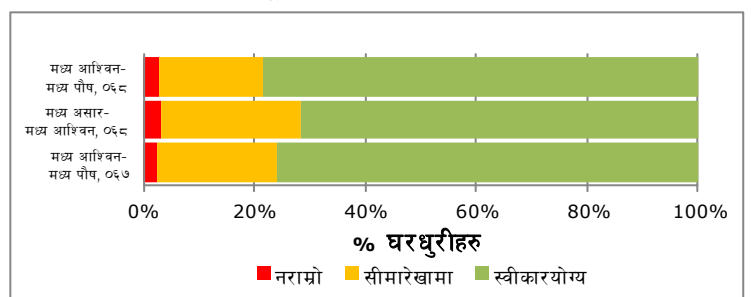
खाद्य संकट अनुभव गरेका प्राय घरधुरीहरुले परम्परागत निर्वाहपद्धति अपनाएको र कुनै पनि किसिमको भयावह अवस्था रहेको देखिएन (चित्र ६)।

अन्तर्वाता लिइएका मध्ये ७८ प्रतिशत घरधुरीहरुले स्वीकारयोग्य खाना उपभोग गरेको जनाए जुन पहिलेको भन्दा सुधार भएको अवस्था हो (चित्र ७)।

चित्र ६. निर्वाह पद्धति तुलनात्मक अध्ययन

चित्र ७. खाद्य उपभोग समूह *

*विश्व खाद्य कार्यक्रमले खाद्य उपभोग समूह निकाल्नका लागि प्रयोग गरेको विधि विस्तृत रूपमा निम्न (NeKSAP) गुगल थ्रुप विद्युतीय ठेगानामा हेर्न सकिनेछ।

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvRvWfPbnxuzWZvb2RzZWVzZ3g6NWVfYjE1M2E0ZjFkNjNjNQ>

नेपाल खाद्य सुरक्षा बुलेटिन, अंक-३४

खाद्य सुरक्षा पूर्वानुमान र जिल्लास्तरीय प्रतिवेदन

खाद्य सुरक्षा पूर्वानुमान

देशभर समयमा नै पर्याप्त वर्षा/हिमपात परेको हुनाले हिउँदे बाली गहुँ र जौ राम्ररी हुर्कीरहेका छन् । कुनै पनि ठूला प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरु भएनन् भने उत्पादन सामान्य वा राम्रो हुने अनुमान छ । मुख्यतः हिउँदे बाली वैशाख-जेठमा भिन्चान्छ तर केहि हिमाली जिल्लाहरुमा भने असार महिना सम्म बाली भिन्चान्छे कार्य हुन्छ । सम्पूर्ण माथिल्लो डोल्या र माथिल्लो हुम्लामा गहुँ र जौ बाली चैत्र महिनामा लगाइन्छ र कात्तिक महिनामा भिन्चान्छे ।

आउँदो अनुगमन अवधिमा मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुमा खाद्य सुरक्षा अवस्था विग्रन गई मध्यमस्तरीय खाद्य असुरक्षित अवस्थामा पुग्ने अनुमान छ । तत्काल कुनै बाली नभिन्चान्छे र कृषि क्षेत्रका साथै गैर काष्ठ वन पैदावारबाट कुनै आम्दानी नहुने र घरमा भएको खाद्य सञ्चिति पनि सकिने भएकाले यस्तो अवस्था आउन सक्ने अनुमान गरिएको हो । तिब्बती नाकामा पर्ने उच्च हिमाली क्षेत्रमा भारी हिमपात हुने हुनाले तिब्बतसँग नाका जोडिएका कर्णालीका जिल्लाहरुमा तिब्बती बजारसँगको पहुँच हुने छैन ।

इन्धनको मूल्यमा भएको वृद्धिका कारण आउँदो अनुगमन अवधिमा खाद्यान्न मूल्यमा वृद्धि हुने अनुमान छ । यसले देश भरी नै असर गरे पनि विशेष गरी मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुको खाद्य सुरक्षा अवस्थामा बढी नै प्रभाव पार्नेछ । अतः बजार मूल्य र खाद्यान्न आपूर्ति अवस्था निकटबाट अनुगमन गर्न जरुरी छ ।

हिउँदे बाली भिन्चान्छे र वर्षे बाली लगाउने बेला वैशाख/जेठमा बसाइसराइ गएका मानिसहरु नफर्किए सम्म मौसमी बसाइसराइको क्रम यथावत रहने छ ।

विस्तृत खाद्य सुरक्षा जानकारी

नेपाल खाद्य सुरक्षा अनुगमन प्रणाली (NeKSAP) ले हाल नेपालभर ७२ जिल्लाहरुको नियमित अनुगमन गर्दछ । अनुगमनबाट प्राप्त यिनै सूचनाहरुले यस बुलेटिनको लागि सूचना सामाग्री जुटाउँदछ । हरेक जिल्लाको पूर्ण खाद्य सुरक्षा बुलेटिन अंग्रेजी र नेपालीमा* NeKSAP को निम्न गुगल साईटको विद्युतिय ठेगानामा हेर्न सकिनेछ; <http://sites.google.com/site/nefoodsec/home> । केही गम्भिर खाद्य असुरक्षित जिल्लाहरु को बुलेटिन भने यसै बुलेटिनका साथ अनुसूचीमा संलग्न गरिएको छ ।

समूह १. कर्णाली

डोल्या*
हुम्ला*
जुम्ला*
कालिकोट*
मुगु*

समूह २. सू पश्चिमी पहाडी तथा हिमाली

जिल्लाहरु
अछाम*
बझाङ*
बाजुरा*
वैतडी*
डडेलधुरा*
दाङ्ला*
डोटी*

समूह ३. राप्ति- भेरी पहाडी जिल्लाहरु

दैलेख*
जाजरकोट*
प्युठान
रोल्पा*
रुकुम*
सल्यान*
सुर्खेत

समूह ४. पश्चिमी तराई

कञ्चनपुर
कैलाली
बर्दिया
बाँके
दाङ
कपिलवस्तु
रुपन्देही

समूह ५. पूर्वी तराई

नवलपरासी
चितवन
पर्सा
बारा
रौतहट
सर्लाही
महोत्तरी
धनुषा
सप्तरी
सिरहा
सुनसरी
मोरङ्ग
भापा

समूह ६. पश्चिमी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु

गोरखा
लम्जुङ्ग
तनहु
अर्घाखाँची
गुल्मी
पाल्पा
स्याङ्जा
पर्वत
बाग्लुङ्ग
म्याग्दी
मुस्ताङ
मनाङ्ग
कास्की

समूह ७. मध्य पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु

सिन्धुली
रामेछाप
दोलखा
सिन्धुपाल्चोक
काभ्रेपलाञ्चोक
नुवाकोट
रसुवा
मकवानपुर
धादिङ्ग

समूह ८. पूर्वी पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरु

ताप्लेजुङ
पाँचथर
संखुवासभा
इलाम
ओखलढुङ्गा
खोटाङ
धनकुटा
उदयपुर
सोलुखुम्बु
भोजपुर
तेह्रथुम

यो खाद्य सुरक्षा बुलेटिन निम्न सूचनाको आधारमा तयार पारिएको हो; (१) ९४१ घर धुरीहरु (पहाडः३८१, हिमालः २४७; तराईः ३१३ घरधुरीहरु) बाट नेपाल खाद्य सुरक्षा अनुगमन प्रणाली (NeKSAP) को मध्य असोज देखि मध्य पुष २०६८ सम्मको अनुगमन अवधिमा संकलित तथ्याङ्क, (२) NeKSAP द्वारा मध्य तथा सुदूरपश्चिमी पहाडी तथा हिमाली ७२ जिल्लाहरु मा सञ्चालित जिल्ला खाद्य सुरक्षा संजाल बैठक, र (३) अन्य सान्दर्भिक सूचनाका श्रोतहरु ।

घरघुरी सर्वेक्षण पुनरावलोक (Re-design)

सन् २०१२ का लागि गरिने घरघुरी सर्वेक्षणमा, सर्वेक्षण प्रश्नावली र विधि दुवै मा मुख्य परिवर्तनहरू भएका छन् । २०६८ माघ ५ गते सर्वेक्षणमा प्रयोग हुने प्रश्नावलीहरूको पुनरावलोकन छलफलका लागि परामर्श गोष्ठी आयोजना गरि एको थियो जसमा सरकारी निकायहरू (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, राष्ट्रिय योजना आयोग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, स्थानीय विकास मन्त्रालय) र गैर सरकारी संस्थाहरू (युरोपियन यूनियन, UNICEF, हेलेन केलेर इन्टरनेशनल, ICIMOD, ISET-N, RIDA, Save the Children Alliance) का सहभागीहरू आमन्त्रित थिए ।

सहभागीहरूले सिफारिस गर्नुभएको सुझावहरूलाई हालको प्रश्नावलीमा समावेश गरिएको छ । यसका साथै हालको घरघुरी सर्वेक्षणलाई Rotating Sample Design द्वारा प्रतिस्थापित गरिएको छ जसले अनुमान आँकलन स्तरहरू साथै अनुगमन चक्र र वर्षहरू बीचको तुलनात्मक परिवर्तन अध्ययनलाई सुधार गर्नेछ । सो गोष्ठीमा प्रस्तुत गरिएका प्रस्तुतीहरू र अन्य सान्दर्भिक सामग्रीहरू <http://sites.google.com/site/nefoodsec/home/trainings-workshops-and-events> वाट डाउनलोड गर्न सकिनेछ । पुनरावलोकनका विषय समेटिएका कागजातहरू सम्पन्न हुने क्रममा छन् र सम्पन्न भए पश्चात माथि उल्लेखित विद्युतिय ठेगानामा राखिने छ ।

खाद्य सुरक्षा विश्लेषण प्राविधिक गोष्ठी

विश्व खाद्य कार्यक्रमले UNICEF संगको सहकार्यमा राष्ट्रिय जीवनस्तर सर्वेक्षण III को तथ्याङ्क प्रयोग गरी खाद्य सुरक्षा विश्लेषण गर्नका लागि २०६८ मंसिर १४ गते एक प्राविधिक गोष्ठीको आयोजना गर्‍यो । सो गोष्ठीमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयका प्राविधिकहरू सहभागी हुनु भएको थियो । सो गोष्ठीको मुख्य उद्देश्य, खाद्य सुरक्षा अवधारणको छोटो जानकारी दिनु, राष्ट्रिय जीवनस्तर सर्वेक्षणको प्रयोग गरी खाद्य सुरक्षा र पोषणका सूचाङ्कहरूको विश्लेषण कसरी गरिएको छ जानकारी गराउनु, र “खाद्य सुरक्षा र पोषण विषयक प्रतिवेदन” को मुख्य नतिजाहरू माथि छलफल गरी प्रमाणीत गर्नु थियो । उक्त गोष्ठी, विश्व खाद्य कार्यक्रमको केन्द्रीय कार्यालय रोमबाट आउनुभएका खाद्य सुरक्षा अन्वेषक अष्ट्रिड मेथियास्सेनको नेतृत्वमा सञ्चालन भएको थियो ।

भेडा गोठालोबाट व्यवसायकर्मी सम्मको यात्रा

म माझफाल गाविस-९, डोल्पा निवासी २८ वर्षीय केशव बुढा हुँ । म विवाहीत हुँ र म श्रीमती र दुई छोरी र एक छोराको साथमा बस्दछु । मेरो गाउँ नजिकै विद्यालय भएतापनि मैले पढ्ने मौका भने पाईन । असाध्यै गरिबीले मलाई औपचारिक शिक्षा लिनबाट वञ्चित गरायो । यद्यपि, मैले मेरो गाउँमा अनौपचारिक शिक्षा हासिल गर्ने मौका पाएँ र त्यसै माध्यमबाट मैले लेख्न र पढ्न सिके ।

मेरा अभिभावकहरू गरीब भएका हुनाले जीविका चलाउन नै कठिन थियो त्यसै ले मैले वाल्यकालमा भेडा साउ कहाँ भेडा गोठालाको रूपमा काम गर्न थाले । मैले थोरै पैसाका लागि भेडाहरूको बथान हेर्ने र चराउने गर्थे र सो रकम मेरो परिवार धान्नका लागि पर्याप्त हुदैन थियो । यस्तै दुःखको बीचमा मैले यासाँगुम्बा संकलन र बेचबिखन गर्न थाले । मलाई जहाँ सम्म याद छ, उच्च हिमाली क्षेत्रको उच्च मैदानी भेगमा यासाँगुम्बा संकलनका लागि पहिलो पटक म २०५३ सालको वर्षायाममा गएको थिए । सोही वर्ष, मैले यासाँगुम्बा बेचबिखनबाट रु. ३०,००० आम्दानी गरे र मेरो परिवारको आधारभूत आवश्यकता (खाद्यान्न र लत्ताकपडा) खरीदमा सो पैसा खर्च गरे । २०६६ साल (वितेका १३ वर्ष) सम्म मेरो वार्षिक आम्दानी रु. ३०,००० देखि रु. ४०,००० सम्म रहयो । त्यस ताका मैले संकलीत यासाँगुम्बा स्थानीय व्यापारीलाई बेच्दथे ।

जलवायु परिवर्तन सूचक परियोजना

विश्व खाद्य कार्यक्रम र Institute for Social and environmental Transition-Nepal (ISET-N) का बीच “जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सुसूचित योजना तथा नीति तय गर्नका लागि (NeKSAP) सवलीकरण” नामक १० महिने परियोजनामा सहकार्य गर्ने उद्देश्यले एक सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षर भयो । यस परियोजनाले जलवायु परिवर्तनका सूचकहरूलाई NeKSAP मा समावेश गर्नका लागि विश्व खाद्य कार्यक्रम र ISET-N को सहकार्यलाई फराकिलो बनाउने र जलवायु परिवर्तनका सूचक र तथ्याङ्क संकलनमा भएका कमी/अभावलाई परिपूर्ती गर्ने लक्ष्य राखेको छ । साथै विश्लेषणात्मक नतिजाले निम्न उद्देश्यहरू पूरा गर्ने अपेक्षा समेत लिइएको छ ।

- संकट र जोखिमको बुझाईमा सुधार ल्याई जोखिममा भएका स्थान र समूहहरूलाई पूर्व सजग बनाउने ।
- नीति निर्माताहरूलाई जलवायु परिवर्तनको प्रभाव सामना गर्न एवं अनुकूलन गर्ने सम्बन्धि योजनाहरू तय गर्नका लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध गराउने ।
- प्रगति अनुगमनका लागि आधार निर्माण गर्ने;
- जलवायु परिवर्तनको प्रभाव सामना गर्न एवं अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग लगायत अन्य प्रत्यक्ष लगानीका लागि प्रगति सूचकाङ्कको प्रयोग गर्ने ।

श्री अजय दिक्षीत, कार्यकारी निर्देशक, ISET-N, र श्री निकोलस ओबरलिन, उप निर्देशक, विश्व खाद्य कार्यक्रम सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षर गर्दै (बायाँ बाट दायाँ)

गत वर्ष, मैले मेरा नातेदारहरू र छिमेकीहरूसँग रु. ५ लाख देखि रु. ६ लाख प्रति किलो सम्ममा यासाँगुम्बा खरीद गरी रु. ७ लाख देखि रु. ८ लाख सम्म बिक्री गरे यसरी मैले रु. ३ लाख नाफा गरें । यस वर्ष म आफैले २५० वटा मात्र संकलन गर्न सफल भएँ; यद्यपि, मैले अरुहरू बाट १० किलो यासाँगुम्बा रु. ६ लाख देखि रु. ८ लाख सम्ममा खरीद गरी राम्रो मूल्यमा बिक्री गरे । दश किलो मध्ये सात किलो मैले रु. ९ लाख प्रति किलोको दरमा सदरमुकामको बजारमा बिक्री गरे भने बाँकी तीन किलो रु. २० लाख प्रति किलोको दरमा तिब्बती बजारमा बिक्री गरें । यस बिक्रीबाट समग्रमा मैले रु. ९ लाख नाफा गरें ।

हाल मैले जिल्ला सदरमुकामको बजारमा तयारी कपडाको पसल सुरु गरेको छु र सामान दुवानी गर्नका लागि सात वटा खच्चर पनि खरीद गरेको छु । मैले मेरो पसलबाट हरेक दिन रु. ३,००० देखि रु. ६,००० सम्मको सामान बिक्री गर्छु । मैले औपचारिक शिक्षा लिने अवसर नपाएतापनि अहिले मेरी छोरीलाई राम्रो शिक्षाका लागि काठमाडौंमा पठाउन सक्षम भएको छु । अहिले उनी काठमाडौंको एक बोर्डिङ्ग स्कुलमा कक्षा पाँचमा पढ्छिन् । साथै एक छोरा र एक छोरी डोल्पा स्थित दुनाईकै बोर्डिङ्ग स्कुलमा पढ्छन् ।

मेरो जीवन अहिले परिवर्तन भएको छ । यो सफलताको यात्रा यासाँगुम्बाको बेचबिखनबाट सम्भव भएको हो ।

